

Det kullede (hornløse) engelske Kvægs skandinaviske Oprindelse.

Under denne Titel udkom i 1909 en Afhandling af *James Wilson*, Professor i Landøkonomi ved Universitetet i Dublin, udgivet som Nr. 15 af 12. Bind af »The Scientific Proceedings of the Royal Dublin Society«.

Afhandlingen gaar ud paa at godtgøre, at den hidtil herskende Mening, at det paa de britiske Øer værende kullede Kvæg i dets Oprindelse er uafhængigt af andre og tilførte Kvægracer, er meget lidt sandsynlig. Forfatteren begynder med at oplyse, at der vedrørende dette Spørgsmaal har gjort sig to forskellige Synspunkter gældende. De Forskere, der gaar ud fra, at Kvæget var hornløst, inden det blev hornet, gør gældende som selvindlysende, at det kullede Kvæg i dets Oprindelse er hjemfalden til den tidligere hornløse Tilstand, hvorimod de, der forudsætter, at det hornede Kvæg er det oprindelige, forklarer det kullede Kvægs Fremkomst gennem »vilkaarlige Afvigelser«, som *Darwin* kalder dem, en Anskuelse, der deltes af samme. Det kullede engelske Kvægs Oprindelse ad denne Vej forudsættes af *Darwin* at have været betinget af et vist Udvalg og af en delvis Afsondring fra andet Kvæg, ligesom han fremsætter den Formodning, at Tab af Horn ret hyppigt er forekommet efter at Kvæget er taget i Menneskets Tjeneste, men han kan dog i saa Henseende kun henvise til et — ham bekendt — enkelt Tilfælde.

Hertil bemærker Prof. *Wilson*:

- 1) at det er lidet sandsynligt, at præcis de samme Afvigelser eller Ændringer skulde være forekommet i mindst et Dusin forskellige, adskilte Distrikter paa de britiske Øer;
- 2) at det er sandsynligt, at hvis disse Afvigelser hyppigt indtraf paa de britiske Øer, da maatte de ogsaa have vist sig med lignende Hyppighed paa det nærliggende Fastland, særlig i Lavlandet, hvor Kvæget er nært beslægtet med det britiske;

3) at det er højst mærkeligt, at man nu aldrig hører noget om et Fænomen, der, som dette, skulde have vist sig saa hyppigt i den forbigangne Tid; et hornløst Afkom efter Forældre af ren hornet Race har man aldrig set! Derimod er meget kullet Afkom faldet efter Krydsning mellem hornet og kullet Kvæg, og da Nedarvningen af den kullede Egenskab her har en Overvægt overfor Nedarvningen af den hornede, er det en let Sag at omdanne en hornet Race til en kullet gennem vedholdende Udvalg blandt det kullede Afkom, der er frembragt ved den nævnte Krydsning. Men kun paa denne Maade giver en hornet Race kullet Afkom, og Forf. hævder, at det vilde blive meget vanskeligt at bevise, at det Kvæg, som Darwin henviser til — Niatakvæget — som og de kullede Racer i visse Lande, der paastaas at nedstamme fra renavlede hornede Forældre, har været absolut fri for Krydsning med kullet Kvæg.

Det fremhæves dernæst, at det er Afhandlingens Opgave at vise, at baade de nulevende og de uddøde britiske Racer af kullet Kvæg alle kan spores tilbage som værende af skandinavisk Oprindelse.

Jeg har fundet, at dette Arbejdes Resultat var af den Art, at det ogsaa vilde kunne paaregne Interesse hos danske Læsere; for dem, der ikke har let Adgang til at læse selve Afhandlingen, meddeles her Hovedresultatet af Prof. *Wilson's* Arbejde.

Kullet Kvæg har eksisteret i det 18. Aarhundrede i følgende Centre eller Landsdele paa de britiske Øer: Suffolk og Yorkshire (i England), Forfarshire, Aberdeenshire, Sutherland og Galloway (i Skotland), Øen Skye ved Skotlands Vestkyst, i Sommerset og Devon (i Sydvestengland) og delvis i Irland. Man vil her lægge Mærke til, at alle disse Distrikter, som efter de historiske Beretninger vides at have haft kullet Kvæg, grænser til Havet og er beliggende just der, hvor Sporene findes af de nordiske Folk. Disse Omstændigheder lader formode, at det vedkommende kullede Kvæg er af skandinavisk Oprindelse.

For at denne Formodning skal kunne hævde sig som en fyldestgørende Forklaring maa det godtgøres:

1) at alt det vedkommende kullede Kvæg oprindeligt var af samme Karakter og derfor rimeligvis af samme Oprindelse;

- 2) at dets Indførelse til de britiske Øer falder sammen med de skandinaviske Folks Indfald;
- 3) at Kvæg af lignende Karakter er ført til andre Egne af Evropa, med hvilke Skandinaverne havde Samkvem, og
- 4) at Kvæg af samme Slags findes i Skandinavien.

Dette gaar Prof. *Wilson* derefter over til at godtgøre, idet han vedrørende det første Punkt anfører en Mængde Uddrag af historiske Beretninger og Breve om Kvægets Udseende i tidligere Dage, dets hele Karakter og Ydelse i de paagældende Distrikter. At anføre alle disse Enkeltheder vilde her føre for vidt. Et Par enkelte skal jeg dog medtage.

Af Skildringen af det oprindelige Kvæg i det østlige Aberdeenshire fremgaar det, at dette var kullet, uanseligt af Vækst og Bygning, med tynde Muskler, men med god Malkeevne, og Mælken var med Hensyn til Fedtindholdet øjensynlig Mælken af det moderne Jerseykvæg. I Omtalen af Kvæget i Sommerset og Devon meddeles, at det kullede Kvæg fandtes omkring Barnstaple, i sin Tid et dansk Bosted paa den nordlige Kyst af Devon. Der meddeles yderligere om Indførsel af Kvæg fra Normandiet og Kanaløerne, og det antages ikke for usandsynligt, at den gule Lød og »Hornløsheden« kan være indført med dette Kvæg. I ordret Oversættelse hedder det yderligere: »Der er nogle af gult Lød, men de forsvinder hurtigt, da de er tilbøjelige til at faa Diarrhoe, af hvilken Grund de er mindre søgt og kun kan sælges til lave Priser.« Her føres Tanken uvilkaarligt hen til Jerseykvægets Tilbøjelighed til smitsom kronisk Tarmbetændelse (den lollandske Syge). Af de mange Beskrivelser og Beretninger fremgaar det som Hovedresultat, at dette Kvæg indtil det 18. Aarhundrede fornemlig fandtes i mere eller mindre isolerede Egne rundt Kysterne, og at det stemmede overens i mindst tre væsentlige Henseender, nemlig:

- a) at det var kullet;
- b) at det havde en lysbrungraa, gul eller mørkebrun Lød, visende hen til, at dets fjernere Forfædre havde haft lysbrun Lød, og at den gule Lød var fremkommen ved Krydsning med rødt Kvæg og den mørkebrune ved Krydsning med sort Kvæg;
- c) at det var smaat af Vækst, tildels let bygget, lavstammet med stærkt bøjet Has (kroghaset eller kohaset), noget

snævert af Kryds, med langt Hoved og sædvanligvis anset som godt Malkekvæg. Kvæget i Yorkshire og Irland dannede dog en Undtagelse med Hensyn til Størrelsen, men Kvæget i begge disse Distrikter var i lang Tid blevet krydset med større og mere kødfulde Racer.

Fra disse Omstændigheder samt fra den Kendsgerning, at dette Kvæg adskilte sig ganske fra andet britisk Kvæg vedrørende de to første Punkter a og b, og om end ikke saa fuldt ud ogsaa vedrørende Punkt c, kan der næppe sluttes andet, end at det var af samme Race.

Med Hensyn til Tiden for det kullede Kvægs Tilsynekomst i England, da udtaler Prof. *Wilson*, at denne kan bestemmes med tilnærmelsesvis Nøjagtighed. At der ikke fra Romer- eller Sachsertiden er fundet Rester af kullet Kvæg (Hovedskaller) i de Distrikter, i hvilke det kullede Kvæg ellers fandtes — og som var beliggende ved Havet — viser, at hvis dets Indførelse er sket ved Angelsachserne, maa det have været ved Slutningen af deres Invasion. Paa den anden Side viser Manglen af Vidnesbyrd om eller Tegn paa nogen Indførelse af kullet Kvæg efter Normannernes Erobring, at dets Indførsel til England har fundet Sted før 1066. Det er muligt, at det er bragt til Skotland paa et senere Tidspunkt.

Ved Borghead i Morayshire i Skotland, der i sin Tid var en nordisk Fæstning, har man fundet et Dusin Stenplader, paa hvilke der findes indgraveret Figurer af Tyre, dels kullede, dels med Horn. Disse Indgravninger lader saaledes formode, at det kullede Kvæg er indført paa en Tid, der falder i Perioden for Skandinavernes Indfald i Landet. Ved Fundet af en Del hornløse Hovedskaller af Kvæg i et lille Søfort nær ved Dunshaughlin, omtrent 4 danske Mil nordvest for Dublin — ogsaa et nordisk Center — kan det kullede Kvægs Indførelse til Irland godtgøres at have været samtidig med den skandinaviske Invasion. Kullet Kvæg kunde ikke være indført til Irland fra England før meget sent i den angelsachsiske Periode, fordi der intet var at indføre, og siden Sir *William Wilde* har kunnet bestemme Tiden for Opførelsen af Dunshaughlin-Fortet — med dets Indhold af Knokler — til at være fra Aar 848—933, kan det kullede Kvægs Indførelse til Irland tilnærmelsesvis fastslaaes at have fundet Sted i det 9. Aarhundrede. Danskerne viste sig første Gang i Irland paa Lam-

bay Island — omtrent 4 Mil nordøst for Dublin og 5 Mil øst for Dunshaughlin — i Aaret 795. Slaget ved Clontarf, $\frac{1}{2}$ Mil øst for Dublin, blev udkæmpet i 1014.

Prof. *Wilson* gaar herefter over til at vise, at lignende Kvæg som det omhandlede, der fandtes langs de britiske Kyster, er fundet i andre Lande, hvor Skandinaverne bosatte sig. Han bemærker, at Kendskabet til disse andre Landes Kvæg er mangelfuldt, men der er ikke destomindre visse Holdepunkter for en Sammenligning. Som det mest interessante Tilfælde nævnes Fundet af hornløse Hovedskaller i nogle jordagtige Forskansninger i Friesland og Groeningen i Nordholland, hvilke Hovedskaller frembyder megen Lighed med dem, der fandtes i Dunshaughlin-Fortet.

I en Afhandling om disse hollandske Hovedskaller i »Cultura« for 1908 oplyser Professor *Brockema*, at der i de samme jordagtige Forskansninger er fundet skandinaviske Smykker: Armbaand og Naale. — Det første af en Række Angreb paa de frisiske Kyster af Skandinaver fandt Sted i 799. Professor *Brockema*, der paapeger, at kullet Kvæg forekommer meget sjældent i Holland i vore Dage, hælder ogsaa til den Anskuelse, at dette tilhører en kullet Race, hjemmehørende i Skandinavien og tilgrænsende Dele af det nordlige Evropa.

De øvrige Steder, hvor de nordiske Folk bosatte sig, og hvor der endnu findes eller indtil fornylig er fundet Kvæg, der viser Lighed med det kullede Kvæg paa de britiske Øer, er Normandiet, Kanaløerne, Ørkenøerne, Shetland og Island. *Low* er ganske klar over, at Kvæget paa Shetland er af norsk Oprindelse; det er smaat med jævn god Malkeevne, lig Kvæget i Norge; det adskiller sig fra Højlandskvæget i Skotland og ligner Kvæget fra Jersey og de øvrige Kanaløer, hvilket ogsaa antages at være af norsk Oprindelse. Hvad angaar Island, da skriver *Uno von Troil* 1780, at Okserne er ikke store, men gode og fede. Nordmændene bosatte sig paa Island omtrent samtidig med at de bosatte sig i England.

I Henhold til *Wilckens* findes det kullede Kvæg hovedsagelig i Nordevropa; i Nordrusland, Finland, Lapland, Sverige, Jemteland, Norge og Island, hvortil Nordmændene kom i 874, og denne Forfatter anfører udtrykkelig, at paa disse Steder er det kullede Kvæg altid hvidt af Lød. Dette er ogsaa endnu Tilfældet med det kullede Jemtlandskvæg eller Fjeldracen i

Sverige, men iøvrigt er det ugørligt at give en almindelig Beskrivelse af det kullede Kvæg i Nordevropa.

Udtalelser fra forskellige Mænd i Skandinavien viser, at meget af det nulevende kullede Kvæg ligner i overordentlig Grad det Kvæg, der er beskrevet som levende eller have levet paa de britiske Øer.

Prof. *Wilson* meddeler saaledes Udsagn fra Prof. *Isaachsen*, Aas, der bl. a. skriver, at i den sydvestlige Del af Norge — Vestlandet — fra hvilken de første norske Nybyggere antages at være komne til England, findes en Race, dels kullet, dels hornet, omtrent Halvdelen kullet. Lødden er ensfarvet og enten sort, mørkebrun, rød eller graa eller med større eller mindre hvide Aftegn. Den oprindelige Kvægrace i den sydøstlige Del af Norge, særlig i Åkerhus og Smaalene, er konstant rød og kullet (det røde, kullede Østlandskvæg). I Østerdalen og Gudbrandsdalen er den indfødte Race sort eller mørkebrun af Lød, i visse Tilfælde rød; de fleste Individier er dog her hornede. — Prof. *Redlund* i Stockholm fremhæver, at det kullede svenske Kvæg — den kullede Fjeldrace — upaatvivlelig er det oprindelige svenske, efterdi at der er fundet hornløse Hovedskaller i »Scania«, og i Henhold til Forekomsten af en kullet, hvidgraa »Risinge-Race« i Østergötland i det 18. Aarhundrede. — I *Sundbergs* Værk om Sverige, af 1904, skrives der, at Kvægets Historie viser mange Omskiftelser. Upplands Lov af 1296 beskriver det svenske Kvæg som værende smaat, kullet, hvidt eller hvidgraa, ofte med mørke Pletter. Bjergkvæget i Nordsverige er fremdeles saaledes, og der er al Grund til at tro, at det er det ældste i Landet, men paa et tidligt Tidspunkt er det fortrængt af en øst fra kommende større og hornet Race af rødgult Lød, hvilken har bredt sig mere og mere nord paa i de Distrikter, der tidligere indehavde den gamle Race. »Denne er saaledes lidt efter lidt blevet krydset med og mange Steder ganske afløst af fremmede Racer, men den holdt sig længe typisk i Skovdistrikterne i Smaaland, og den findes fremdeles paa Gotland.«

Ogsaa i Danmark har Prof. *Wilson* søgt efter Materiale til Brug ved Udredningen af den paagældende Opgave, men Beretningerne om det danske Kvægs Udseende i tidligere Tid saavel som den nuværende Kvægbestand kan næppe siges at afgive Holdepunkter af Betydning til Bedømmelse af, hvorvidt det kan anses for rimeligt, at der ogsaa her i Landet har været kullet Kvæg ligesom i Norge og Sverige. Det er muligt, at saadant har levet ogsaa her. Det gamle Økvæg — særlig det sjællandske — havde jo en Lød, »sort, brunrød eller blakket«, der frembød megen Lighed med Løden af det i Prof. *Wilson's* Afhandling skildrede tidligere engelske, kullede Kvæg.

Axel Appel.

Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Bibliotek.*)

Forøgelse i Januar 1910.

- Croner, J.*: Die Geschichte der agrarischen Bewegung in Deutschland. Berlin 1909.
- Guénaux, G.*: Pisciculture. Paris 1910.
- Guillin, R.*: Analyses agricoles. Terres, engrais, fourrages, produits des industries agricoles. Paris 1910.
- Hittcher*: Kälberverfütterungsversuche. Mitteilung der Versuchsstation und Lehranstalt für Molkereiwesen zu Kleinhof-Tapiau, Institut der Landwirtschaftskammer für die Provinz Ostpreussen. Berlin 1909.
- Höck, F.*: Der gegenwärtige Stand unserer Kenntnis von der ursprünglichen Verbreitung der angebauten Nutzpflanzen. Leipzig 1900.
- Kraus, C.*: Das gemeine Leinkraut (*Linaria vulgaris* Mill.) Berlin 1909.
- Weber, C. A.*: Wiesen und Weiden in den Weichselmarschen. Berlin 1909.
- Küster, E.*: Anleitung zur Kultur der Mikroorganismen. Leipzig 1907.

Forøgelse i Februar 1910.

- Ball*: The leafhoppers of the sugarbeet and their relation to the curly-leaf condition. Washington 1909.
- Chittenden*: Insects injurious to the loco weeds. Washington 1909.
— The hop-flea-beetle. Washington 1909.
- Cipaianu*: Die Einführung der Zuckerrübenzüchtung und des Zuckerrübensamenbaues in Rumänien. Leipzig 1909.
- Cox*: The eradication of bind-weeds, or wild morning-glory. Washington 1909.
- Dodge*: Farm management in northern potato-growing sections. Washington 1909.

*) Angaaende Bibliotekets Benyttelse henvises til Medd. S. 235.

Engbording: Vergleichende Untersuchung üb. die Bakterienzahl im Ackerboden in ihrer Abhängigkeit von äusseren Verhältnissen. Jena 1909.

De lokala fältförsöken i Malmöhus Län år 1903—06. Malmö 1904—07.

Gates: Bee keeping in Massachusetts. Washington 1909.

— Bee diseases in Massachusetts. Washington 1909.

Heikel: Frucht- och bärodling, försöksverksamhet samt några andra landekonomiska iakttagelser. Reseberättelse från Kanada och Nordamerikas Förenta Stater. Helsingfors 1909.

Heinemann: Leitfaden und Normal-Entwürfe für die Aufstellung und Ausführung von Sasserleitungsprojekten für Landgemeinden. 2. Aufl. 1909.

Henry: Lightning and lightning conductors. Washington 1909.

Phillipps: The status of apiculture in the United States. Washington 1909.

— A brief survey of Hawaiian bee keeping. Washington 1909.

Lantz: How to destroy rats. Washington 1909.

Mc. Clure: Conditions affecting the value of market hay. Washington 1909.

Nilsson-Ehle: Kreuzungsuntersuchungen an Hafer und Weizen. Lund 1909.

Popenoe: The Colorado potato beetle in Virginia in 1908. Washington 1909.

Rehaag: Untersuchungen über den Einfluss der Verabreichung von Mohnkuchen auf den Fettgehalt der Milch bei Kühen. Weida 1909.

Sutthoff: Zur Kenntnis der sog. stickstofffreien Extraktstoffe in den Futter- u. Nahrungsmitteln. Merseburg 1909.

Swellengrebel: Sur la nature et les causes de la maladie des tache des pommes de terre. Haarlem 1909.

Vinall: Meadow fescue: its culture and uses. Washington 1909.

Weibull: Bestämning af salpetersyran i åkerjord. Stockholm 1907.

— Undersökning af skånska jordarter. Stockholm 1907.

— Om kalkbehovet i åkerjorden. Stockholm 1909.

White: The relation of the etiology (cause) of bee diseases to the treatment. Washington 1909.

Wilson: The evolution of British cattle and the fashioning of breeds. London 1909.